



การบริหารจัดการวัดในสังคมยุค VUCA WORLD * TEMPLE MANAGEMENT IN VUCA WORLD SOCIETY

¹พระครูวิสุทธิธานันท์คุณ Phrakhru Wisutthanantakun,

²พระครูวาทีวรวัฒน์ Phrakhru Wateeworawat,

³พระครูปลัดสุรวุฒิ สิริวิฑฒโก Phrakhrupalad Suravut Sirivaddhako,

⁴พระมหากังวาล อธิธมโม Phramaha Kangwal Dhiradhammo,

⁵พระครูภัทรสารสุนทร Phrakhru Pattharasasuntorn

^{1,2,3,4,5}มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand
Corresponding Author E-mail: ukitchock@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้จะนำเสนอการบริหารจัดการวัดในสังคมยุค VUCA WORLD อันเป็นแนวทางการบริหารวัดที่ถูกต้องเหมาะสมกับบริบทของสังคมไทยและในบริบทของสังคมยุคที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เป็นการจัดการวัดเพื่อเป็นศูนย์กลางการพัฒนาชุมชนให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการเป็นเจ้าของกิจกรรมของวัดตามหลักพระธรรมวินัยและกฎหมาย โดยมีหลักการบริหารจัดการวัดในสังคมยุค VUCA WORLD ประกอบด้วย 1) การบริหารจัดการวัดตามหลัก 6 หมวด 2) การบริหารจัดการวัดตามหลักการบริหารวัดสมัยใหม่ 3) การบริหารจัดการวัดในสังคมโลกยุค VUCA 4) การบริหารจัดการวัดตามหลักพุทธธรรม (หลักอธิปไตย 3 และหลักอภิธานิยธรรม 7) และ 5) การบริหารจัดการวัดตามหลัก 3ส (สะอาด สว่าง สงบ) เพื่อให้วัดได้นำไปประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการวัดอย่างมีระบบพร้อมรับมือกับโลกยุคที่มีความผันผวน มีความไม่แน่นอนสูง มีความซับซ้อนสูง และมีความคลุมเครือ

คำสำคัญ: การบริหารจัดการ, วัด, สังคมยุค VUCA, พุทธธรรม

Abstract

This article proposed temple management in VUCA WORLD society, which was a correct approach to temple management that was suitable for the context of Thai society and in the rapidly changing society. It was the management of the temple to be the center of community development for local people to participate in the ownership of the temple's activities according to Buddhist discipline and law. The principles of temple management in the VUCA WORLD society consisted of 1) Temple management according to 6 categories, 2) Temple management according to modern temple management principles, 3) Temple management in VUCA world society, 4) Temple management according to Buddhist principles (Adhipattaya III and Aparihaniyadhamma VII), and 5) temple management according to the 3S (clean, clear, calm) for the temple to be systematically applied in the temple management

*Received: April 04, 2023, Revised: April 19, 2023, Accepted: April 19, 2023.



ready to cope with the world in a volatile era, have high uncertainty, highly complex, and ambiguous.

Keywords: Administration, Temple, VUCA World Society, Buddhist Principles

บทนำ

วัดมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งต่อสังคมและวิถีชีวิตของคนไทยทั้งในอดีตและปัจจุบัน เพราะนอกจากจะเป็นสถานที่พำนักของพระภิกษุสามเณรแล้วยังเป็นสถานที่สำหรับศึกษาเล่าเรียนและเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามประเพณีดั้งเดิมมาช้านานตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยเป็นราชธานี เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงปฏิรูปการศึกษาตามแนวทางของตะวันตกวัดหลายแห่งทั้งในเมืองหลวงและหัวเมืองได้ให้ความช่วยเหลือแก่รัฐในการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษาตามวิธีการสมัยใหม่แต่เมื่อการศึกษาในระบบโรงเรียนมีการขยายตัวมากขึ้น มีระดับการศึกษาสูงขึ้นและเนื้อหาวิชาที่สอนในโรงเรียนมีเรื่องราวที่ไม่เกี่ยวข้องกับพระศาสนามากขึ้น วัดกับโรงเรียนก็แยกออกจากกันจนเกือบสิ้นเชิงพระสงฆ์ไม่เกี่ยวข้องกับวิชาที่มากับความเจริญสมัยใหม่ทำให้ขาดสื่อกลางในการรับรู้ร่วมกัน ความเชื่อถือของประชาชนต่อพระสงฆ์ที่เคยนับถือว่าเป็นผู้นำทางปัญญาคำแนะนำสั่งสอนของพระสงฆ์ที่เคยมีค่ายิ่งกลับแปรเปลี่ยนไปบทบาทของวัดและพระสงฆ์ห่างเหินกับสภาพสังคมและความเจริญที่นับวันจะมีมากขึ้นทุกวันการที่จะชักนำคนเหล่านั้นให้เข้าหาหลักธรรมทางศาสนาที่เขายังไม่รู้นั้นเกิดเป็นความไม่เข้าใจกันมากขึ้น (พระราชวรมนี (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), 2530)

วัดในพระพุทธศาสนาของไทย มีอยู่จำนวนมากมายที่สามารถใช้เป็นสถานที่พัฒนาจิตวิญญาณประชาชนได้ปีละหลายล้านคน หากวัดนั้นๆ ได้รับการพัฒนาให้อยู่ในสภาพที่เหมาะสมเป็นศูนย์กลางชุมชนสามารถดึงดูดใจผู้ที่ผ่านไปมาให้มีความรู้สึกว่ที่นี่มีความสุขที่สัมผัสได้ วัดจึงน่าจะเน้นบทบาทสนองตอบเป้าประสงค์ของพระพุทธศาสนาที่ชัดเจนออกมาในฐานะผู้ให้ที่พึ่งพิงทางกายทางใจที่ไม่เพียงพัฒนาในด้านวัตถุและศาสนสถานเท่านั้น แต่จะต้องครอบคลุมไปถึงการพัฒนาด้านบริหารศาสนบุคคล การศึกษาอบรมศาสนสมบัติ และการสาธารณสงเคราะห์ (กรมการศาสนา, 2544) เหตุนี้ ในการบริหารจัดการวัดมีวัตถุประสงค์และความสำคัญของการบริหารวัดไว้ว่า ทำให้การดำเนินงานภายในวัดเป็นระบบมากขึ้น ทำให้สะดวกในการประสานงาน ทำให้เกิดประสิทธิภาพและเกิดความประหยัดในการดำเนินงาน สามารถติดตามตรวจสอบการดำเนินงานได้และทำให้การดำเนินงานประสบผลสำเร็จทุกคนพึงพอใจ (กรมการศาสนา, 2542)

ในปัจจุบันอันเป็นสังคม VUCA WORLD นั้น คำว่า VUCA นั้นถูกใช้ครั้งแรกใน U.S. Army War College ซึ่งนักศึกษาทหารได้ใช้คำย่อนี้เพื่ออธิบายสถานการณ์ที่เต็มไปด้วยความผันผวน ยากจะคาดเดา มีความซับซ้อนสูง และคลุมเครือเกินกว่าจะอธิบายได้ ซึ่งมันก็คำอธิบายสถานการณ์หลังจากเหตุการณ์สงครามเย็น ในปี 1991 ที่เต็มไปด้วยความรุนแรงอย่างต่อเนื่องในช่วงที่มีสงครามอัฟกานิสถานและอิรักนั่นเอง ซึ่งในเวลาต่อมา คำว่า VUCA ก็เริ่มแพร่หลายมากขึ้นในวงการอื่นๆ ด้วย เพื่อนำมาอธิบายสถานการณ์ที่ยากจะอธิบาย คาดเดาไม่ได้ และไม่แน่นอน โดยความหมายของ VUCA นั้นมาจากคำ 4 คำ คือ V- Volatility ความผันผวน ยากจะคาดเดา เป็นสถานการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างฉับพลันไม่ทันตั้งตัว U-Uncertainty มีความไม่แน่นอนสูง ไม่ชัดเจน ยากจะอธิบาย C-Complexity มีความซับซ้อนสูง มีปัจจัยมากมายที่ต้องนำมาพิจารณาประกอบการตัดสินใจ และ A-Ambiguity มีความคลุมเครือ เต็มไปด้วยความไม่แน่นอน ยากจะคาดเดาผลลัพธ์



ได้ ซึ่งหากนำมาพิจารณาในสถานการณ์โลกปัจจุบันถือเป็นเรื่องสำคัญและจำเป็นอย่างมากทีเดียวที่จะต้องใส่ใจ เพราะการที่องค์กรจะอยู่รอดภายใต้ความเปลี่ยนแปลงที่รุนแรงและรวดเร็วเช่นนี้ จำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้นำองค์กรจะต้องรู้เท่าทันความเปลี่ยนแปลง ทบทวนตัวเอง และปรับตัวอย่างต่อเนื่อง (hrnote.asia, 2021)

จากการศึกษาเบื้องต้นพบว่า ปัจจุบันมีวัดหลายแห่งมุ่งที่จะพัฒนาด้านวัตถุและพัฒนาด้านอาคารสถานที่มากกว่าการที่จะพัฒนาเพื่อมุ่งประโยชน์ต่อการศึกษาอบรม หรือการจัดกิจกรรมเพื่อสนับสนุนส่งเสริมการเรียนรู้ของประชาชนในแต่ละชุมชน เหตุนี้ วัดจึงเป็นที่พึ่งเพียงด้านพิธีกรรมเท่านั้น มีวัดหลายแห่งที่มุ่งสร้างวัตถุมงคลเครื่องรางของขลัง เพื่อสนองความต้องการของประชาชน ยิ่งเป็นการส่งเสริมให้ประชาชนไม่พยายามที่จะพึ่งตนเอง และเมื่อได้ปัจจัยก็จะนำมาพัฒนาสร้างวัดให้ใหญ่โตจนเกินความจำเป็น แต่การพัฒนาวัดมิได้เป็นไปในลักษณะองค์รวมของสงฆ์ จะเป็นเรื่องของเจ้าอาวาสแต่เพียงผู้เดียวเท่านั้น สมาชิกในวัดและประชาชนขาดความเป็นเจ้าของวัด การทุ่มเทพัฒนาวัดและชุมชนจึงไม่เต็มที่ ความสัมพันธ์ระหว่างพระกับประชาชนไม่สมบูรณ์ตามหลักของการที่จะช่วยเหลือเกื้อกูลกัน พระสงฆ์จำนวนไม่น้อยที่เข้ามาบวชแล้ว ไม่ได้ศึกษาเล่าเรียน ไม่ได้เผยแผ่หลักธรรมแก่ประชาชน ประชาชนก็ปฏิบัติต่อพระสงฆ์ไม่สุจริตถูกทางสังคมและพระพุทธศาสนาจึงเกิดปัญหา สถานะและบทบาทของพระพุทธศาสนาเริ่มทรุดต่ำลง ประกอบกับยุคของการเปลี่ยนแปลงเป็นสมัยใหม่ ที่ได้มีการรับเอาวัฒนธรรมทางตะวันตกเข้ามาอย่างเต็มรูปแบบ จนละเลยคุณธรรมและจริยธรรมทางศาสนาซึ่งเป็นวัฒนธรรมพื้นฐานของสังคม ประชาชนขาดศรัทธาในพระพุทธศาสนาและความประพฤติดของพระภิกษุสงฆ์ก็ย่อหย่อนจากพระธรรมวินัยและเป็นที่ติติงแก่ผู้ที่ได้พบเห็น (คะนิงนิตย จันทรบุตร, 2532)

การบริหารจัดการวัดในปัจจุบันนี้ยังติดอยู่กับรูปแบบเดิมๆ อยู่กับที่คือทรงอยู่และทรุดลงตามลำดับ ไม่ค่อยได้รับพัฒนารูปแบบ และวางยุทธศาสตร์ในการบริหารจัดการวัดที่เป็นระบบและรูปธรรมที่ดีและเหมาะสมในสถานการณ์ยุคปัจจุบัน ที่มีความเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็วด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่ ซึ่งก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหลายด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจสังคม สภาพแวดล้อม วัฒนธรรมและสังคมโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ดังนั้นการบริหารจัดการวัดในบางสถานที่จึงมีปัญหาในด้านต่างๆ มาก ขาดการแก้ไขในการบริหารจัดการวัดที่เหมาะสมตามแนวทางแห่งพระพุทธศาสนา จนถึงขั้นวิกฤตขาดพระภิกษุสามเณรที่เป็นบุคลากรที่สำคัญในการบริหารจัดการวัดและพระพุทธศาสนา และกลายเป็นวัดร้างไปในที่สุด ปัญหาเหล่านี้ยังไม่ได้รับการแก้ไขอย่างถูกต้องถูกหลักการบริหารจัดการวัดที่เหมาะสมดังมาจากคณะสงฆ์นักและอาจกลายเป็นสาเหตุใหญ่ อันนำไปและส่งผลเสียหายถึงความทรุดโทรมเสื่อมสลายของพระพุทธศาสนาในประเทศไทยในภายหน้าอีกด้วย (พระครูวิสุทธาสนันตคุณ (สุรศักดิ์ วิสุทธาจาโร), 2557) ดังนั้น ในการบริหารจัดการวัดแต่ละวัดนั้นจึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีความรู้แนวทางในการพัฒนาและการบริหารจัดการวัดที่ดีตามหลักพุทธธรรมและหลักธรรมาภิบาล โดยเฉพาะในสังคมยุคที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในปัจจุบันเช่นนี้ (VUCA WORLD)

บทความวิชาการนี้จะนำเสนอแนวคิดการบริหารจัดการวัดในสังคมยุค VUCA WORLD โดยมีเนื้อหาประกอบด้วยแนวคิดสังคมยุค VUCA WORLD การบริหารจัดการวัดในสังคมไทย แนวทางการพัฒนาวัดที่เหมาะสมกับสังคมไทย และหลักพุทธธรรมสำหรับการบริหารจัดการวัด

แนวคิดสังคมยุค VUCA WORLD



แนวคิดสังคมยุค VUCA WORLD นั้นหมายถึง การเปลี่ยนแปลงด้านนวัตกรรมอย่างพลิกผัน (Disruptive innovation) ด้วย จนมีคำกล่าวหนึ่งว่า “รีบเปลี่ยนแปลงเสียก่อน มิฉะนั้นคุณก็อาจจะถูกบังคับให้เปลี่ยนแปลง” ซึ่งคำว่า “VUCA World” เป็นคำที่ทางกองทัพสหรัฐอเมริกาใช้เรียกสถานการณ์ในสงครามที่อัฟริกาและอิรัก ต่อมานำมาใช้ในธุรกิจ เพราะการเปลี่ยนแปลงสภาวะแวดล้อมเศรษฐกิจในปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และเป็นความท้าทายของผู้นำในองค์กรที่ต้องทำความเข้าใจและปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของการเมืองเศรษฐกิจสังคมและสิ่งแวดล้อมในปัจจุบัน ได้แก่

V- Volatility คือ ความผันผวนสูง การเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็ว สถานการณ์หรือสภาวะแวดล้อมที่มีการเปลี่ยนแปลงสูง และรวดเร็ว ไม่สามารถคาดเดาหรือทำนายได้ หรือเป็นสถานการณ์เปลี่ยนฉับพลัน แบบตั้งตัวไม่ทัน หรือรวดเร็วมาก เช่น ซึ่งในปัจจุบันคือ Disruptive innovation นวัตกรรมที่พลิกผัน อัตราการเปลี่ยนแปลงสูง (High rate of change)

U-Uncertainty คือ สภาวะที่มีความไม่แน่นอนสูง คาดการณ์ได้ยาก ขาดความชัดเจน ไม่สามารถหาข้อมูลที่ชัดเจน มายืนยันในแต่ละสถานการณ์ได้ ทำให้ยากต่อการตัดสินใจ เพราะโลกปัจจุบันมีความเปลี่ยนแปลงไม่แน่นอนสูง (Unclear about the present)

C-Complexity คือ ความซับซ้อนที่มากขึ้นเรื่อยๆ เจริญระบบ มีปัจจัยมากมายและซับซ้อนต่อการตัดสินใจ (Multiple key decision factors)

A-Ambiguity คือ ความคลุมเครือ ไม่ชัดเจน ไม่สามารถคาดเดาผลที่จะเกิดขึ้นได้ชัดเจน (Lack of clarity about meaning of an event) (ศศิมา สุขสว่าง, 2560)

สอดคล้องกับที่ วิชัย วงษ์ใหญ่ และมารุต พัฒนา (2562) VUCA เป็นโลกที่มีสภาพใหม่ที่ไม่เหมือนเดิมซึ่งทุกคนต้องเผชิญอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ นั่นคือ 1) Volatility ความผันผวนสูง เปลี่ยนแปลงฉับพลันรวดเร็วมาจาก Disruptive เทคโนโลยี 2) Uncertainty เป็นสภาวะที่มีความไม่แน่นอน ทำให้ขาดความชัดเจนยากต่อการตัดสินใจ 3) Complexity เป็นความซับซ้อนที่จะทวีเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ การเชื่อมต่อทาง Internet IOT ทำให้ดูเหมือนโลกเล็กลง Big Data ที่อยู่ใน Cloud 4) Ambiguity เป็นความคลุมเครือที่ไม่สามารถคาดการณ์ได้

ข้อเสนอแนะในการปรับตัวขององค์กรเพื่อให้องค์กรสามารถอยู่รอดได้เมื่ออยู่ในสภาวะ VUCA ดังนี้

1. Business Agility เป็นองค์กรที่มีความคล่องตัวทางธุรกิจ หมายถึง องค์กรมีความพร้อมในการปรับตัวอย่างรวดเร็ว สามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงได้อย่างทันเวลา มีผู้นำที่มีความรู้ความสามารถ มีเครือข่ายข้อมูลที่กว้างขวาง ทำให้ได้รับทราบข้อมูลจากหลายแหล่ง พร้อมทั้งสามารถนำข้อมูลมาตรวจสอบวิเคราะห์ได้รวดเร็วและปรับตัวได้ทันเวลา

2. Strategic Workforce Planning เป็นองค์กรที่มีการวางแผนยุทธศาสตร์เกี่ยวกับการใช้บุคลากร องค์กรต้องรู้ว่ามีความต้องการที่มีศักยภาพมากแค่ไหนก่อนจะทำแผนยุทธศาสตร์ เพื่อจะได้รู้จุดแข็งจุดอ่อนขององค์กรในการใช้ทรัพยากรบุคคล ควรต้องสำรวจว่าองค์กรยังขาดบุคลากรที่มีความสามารถและเก่งด้านใด เพื่อจะได้แสวงหาเพิ่มเติม และพัฒนาบุคลากรที่มีศักยภาพในองค์กรให้มีความสามารถสูงขึ้น

3. Pursuit of readiness เป็นองค์กรที่มีการเตรียมความพร้อมขององค์กรตลอดเวลาและถือว่าความพร้อมเป็นสิ่งสำคัญที่สุดในการแข่งขัน เพราะโลกธุรกิจปัจจุบันมีการแข่งขันที่สูงขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งความพร้อมด้านบุคลากรที่มีความสามารถในองค์กรเป็นอันดับแรก



4. Gathering and Using Data เป็นองค์กรที่มีการประมวลข้อมูลและใช้ข้อมูลอย่างชาญฉลาด โลกยุคการสื่อสารจำเป็นต้องใช้ข้อมูลประกอบการวางแผนและตัดสินใจ ผู้บริหารจะไม่ตัดสินใจโดยใช้ความคิดความรู้สึกแต่เพียงอย่างเดียว แต่ผู้บริหารต้องใช้ข้อมูลเป็นหลักในการวิเคราะห์สถานการณ์และวางแผน ดังนั้น องค์กรต้องมีความพร้อมในระบบการรวบรวมจัดเก็บและประมวลผลข้อมูล เพื่อให้ผู้บริหารวิเคราะห์ ตัดสินใจ และวางแผน

5. Learning Organization เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ โดยที่คนในองค์กรแสวงหาความรู้ทั้งงานวิชาการ งานวิจัย งานนวัตกรรม งานพัฒนาคุณภาพ งานพัฒนาศักยภาพบุคลากร รวมทั้งภาษาอังกฤษเพื่อพัฒนาตนเอง และพัฒนาศักยภาพขององค์กรอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา

6. Talent Management Sustainability เป็นองค์กรที่มีทรัพยากรบุคคลที่ทรงคุณค่าอย่างยั่งยืน คือมีคนเก่ง มีความสามารถ มีทักษะที่หลากหลายอยู่ในองค์กรอย่างต่อเนื่อง มีทรัพยากรบุคคลที่มีความซื่อสัตย์จงรักภักดีต่อองค์กร และร่วมมือทำงานตามยุทธศาสตร์ขององค์กรอย่างแข็งขัน (ยุพิน ชัยราชา, 2561)

สรุปได้ว่า การบริหารวัดในท่ามกลางที่มีการเปลี่ยนแปลงที่เป็นรูปธรรมและทำให้วัดควรมีความพร้อมรับมือกับความท้าทายของโลกยุค VUCA ได้อย่างแท้จริง หัวใจสำคัญ คือการเรียนรู้และลงมือให้เร็ว เปลี่ยนไปตามกาลเวลา เพื่อตอบสนองโลกที่ผันผวน ไม่แน่นอน ซับซ้อน และคลุมเครือ จะทำให้สามารถบริหารจัดการวัดได้เป็นอย่างดี

การบริหารจัดการวัดในสังคมไทย

วัด คือ สถานที่ทางศาสนาตามปกติแล้วจะมีเสนาสนะและอาคารวัตถุต่างๆ เป็นที่พำนักอยู่อาศัย ศึกษาปฏิบัติธรรมวินัยและประกอบศาสนกิจของพระภิกษุสงฆ์ ตลอดจนเป็นที่บำเพ็ญกุศลต่างๆ ของพุทธบริษัทโดยทั่วไป (กรมการศาสนา, 2542) ดังนั้น วัดจึงควรมีการบริหารวัดในสังคมไทยที่ดี คือการดูแลรักษาตนเอง เรียกว่า “กายบริหาร” ไปจนถึงการปกครอง ดูแล รักษา หมู่คณะภายในวัด อันได้แก่ หมู่พระภิกษุ ชื่อว่า “พระสงฆ์” และสามเณร อุบาสก อุบาสิกา ขรवास ที่มีที่อยู่หรือพำนักอยู่ในวัด รวมทั้งการจัดการกิจการของวัด เรียกว่า “การบริหารวัด” และ “การปกครองคณะสงฆ์” ในสังฆมณฑลทั่วประเทศ คำว่า “การบริหารวัด” จึงมีความหมายกว้างทั้งการดูแลรักษาตน การปกครอง ดูแล รักษา หมู่คณะ คือ พระภิกษุสงฆ์ทั้งวัด รวมทั้งสามเณร และคฤหัสถ์ที่มีอยู่หรือพำนักอยู่ในวัด และทั้งการจัดกิจการของวัด ซึ่งจะมีทั้งกิจกรรมต่างๆ พิธีกรรมต่างๆ และการจัดการทางด้านการเงินและทรัพย์สินอื่นๆ ของวัดอันเป็นส่วนรวมของพระภิกษุทั้งวัด ซึ่งมีความสอดคล้องกับกฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ 15 ข้อที่ 5 ว่าด้วยเรื่อง การบริหารกิจการคณะสงฆ์ ได้แก่ กิจการที่คณะสงฆ์จะต้องถือเป็นธุระหน้าที่ เพราะเป็นการคณะสงฆ์และการพระศาสนา หรือเพราะเกี่ยวกับการคณะสงฆ์และการพระศาสนา มี 6 ฝ่าย คือ การเพื่อความเรียบร้อยดีงาม การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ ซึ่งวิธีดำเนินงานทั้ง 6 ให้เป็นไปตามที่กำหนดในระเบียบมหาเถรสมาคม แต่บางการคงเป็นไปตามจารีต คือ ปฏิบัติตามจารีตที่มีอยู่ (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2545) โดยมีแนวคิดในการบริหารวัดว่าต้องปฏิบัติให้ได้ตามหลักสวด สว่าง และสงบ คือ 1) สวด หมายถึง การดูแลและการจัดการวัดที่ดี ไม่สกปรกกรุงรัง จัดเสนาสนะเป็นระเบียบเรียบร้อย เป็นที่เกิดศรัทธาปสาทะแก่ผู้มาพบเห็น ไม่สร้างความขุ่นข้องใจแก่ผู้มาเยือน 2) สว่าง หมายถึง การจัดวัดที่ดูโปร่ง สบายตาม ไม่รกทึบ หรือมีความสลับซับซ้อน เน้นความเรียบง่าย



และประโยชน์ให้สอยสูงสุด 3) สงบ หมายถึง วัดเป็นสถานที่ที่สงบจากอบายมุข ไม่มีเสียงอึกทึกครึกโครม ร่มเย็นเป็นสุข ด้วยสภาพแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติ (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2550)

นอกจากนี้ จากการศึกษายังพบหลักการบริหารและการจัดการวัดในยุคโลกาภิวัตน์ (คะนิงนิตย จันทบุตร และสุบรรณ จันทบุตร, 2545) ซึ่งมีความสมบูรณ์และครอบคลุมการบริหารจัดการวัดในสังคมไทย ดังนี้

1. ควรมีการคัดสรรอบรมบุคคล ผู้จะมาบวชในพระพุทธศาสนา ให้เป็นที่มั่นใจที่จะเข้ามาศึกษาธรรม

2. ต้องมีการศึกษาอบรมธรรมแก่ผู้เข้ามาบวชทั้งก่อน ระหว่างและหลังการบวชด้วย

3. ต้องมีการปฏิบัติธรรมในระหว่างบวชเพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจอย่างแท้จริง เพื่อการเผยแผ่ต่อไปแก่ประชาชน

4. แต่ละวัดจะต้องให้พระสงฆ์ที่ศึกษาธรรมดีแล้วให้ได้มีโอกาสเผยแผ่แก่ประชาชน เพื่อประโยชน์สุขแก่ประชาชน และความมั่นคงของพระพุทธศาสนา และต้องพยายามวิเคราะห์หาทางเผยแผ่ธรรมต่อประชาชนด้วยความเมตตาอย่างต่อเนื่อง มิใช่รอให้ผู้มานิมนต์เท่านั้น

5. กิจกรรมการศึกษาธรรมของประชาชน ควรมุ่งให้การศึกษาและปฏิบัติธรรมอย่างต่อเนื่อง ให้พัฒนาขึ้นเป็นลำดับ ทั้งในการทำงานและการดำเนินชีวิตประจำวัน ด้วยหลักการแห่งความไม่ประมาทและหลักการแห่งการพึ่งตนเอง

6. ศาสนาเป็นที่พึงทางใจ ดังนั้นการปกครองสงฆ์ให้มีพฤติกรรม และการกระทำที่เหมาะสม นับเป็นเรื่องสำคัญเบื้องต้นที่พระทุกรูปพึงปฏิบัติ เจ้าอาวาสควรดำเนินการให้พระทุกรูปในสังกัดมีภาพลักษณ์ที่ดี เมื่อประชาชนพบเห็นจักเกิดความศรัทธา ถือเป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเบื้องต้นแล้ว

7. พระควรยึดหลักการเผยแผ่ธรรมด้วยหลัก 6 ประการ ดังนี้ (1) ห้ามปรามการทำความชั่วทั้งมวล (2) ส่งเสริมให้กระทำความดีทั้งมวล (3) ให้ได้ฟังและได้รู้ธรรมที่ยังไม่เคยรู้ไม่เคยฟัง (4) ช่วยเสริมในสิ่งที่ประชาชนได้ยินได้รู้แต่ไม่เข้าใจให้เข้าใจ (5) ให้คิดอนุเคราะห์ผู้อื่นด้วยเมตตา ปราณานาดี (6) บอกทางสวรรค์ คือ ทางดำเนินชีวิตที่ดี ถูกต้อง ให้ประชาชน

8. การเผยแผ่ธรรมควรศึกษากลุ่มคน หรือบุคคลเป้าหมาย วิเคราะห์การนำเสนอธรรม ให้เหมาะสมต่อสภาพ เหตุ ผล ตน ประมาณ กาลเวลา ชุมชน และบุคคล เป็นสำคัญ

9. เจ้าอาวาสทุกแห่งควรปกครองดูแลพระสงฆ์ สามเณร ไวยาวัจกร ศิษย์วัด ผู้อาศัยในวัดหรือเกี่ยวข้องกับวัด ให้มีพฤติกรรมที่เหมาะสม เป็นการสร้างศรัทธาแก่ประชาชนผู้พบเห็น และมาติดต่อกับวัด

10. จักต้องพยายามบริหารวัดให้มีอาคารสถานที่อาณานิเวศน์ เหมาะสมต่อการศึกษาและปฏิบัติธรรมทั้งในส่วนของพระภิกษุ สามเณร และประชาชน ให้สอดคล้องกับหลักการของพระพุทธศาสนา มีความสงบร่มเย็น ทำให้อยากเข้ามาหาความสงบและศึกษาธรรม รวมทั้งสรรพสิ่งต่างๆ ทั้งมีชีวิตและไม่มีชีวิต จักต้องไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อน รำคาญแก่ประชาชนที่มาวัดหรือที่อยู่ใกล้วัดด้วย

11. วัดกับประชาชนจักต้องเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน พระพุทธศาสนาจึงจะอยู่ได้อย่างมั่นคง ดังนั้น นอกจากพระจะให้ธรรมแก่ประชาชนแล้ว ก็ควรจัดวัดและเครื่องใช้ของวัดอย่างมีระบบให้เหมาะต่อการให้บริการประชาชนเพื่อกิจการของพระพุทธศาสนา เพื่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน เป็นการดึงประชาชนเข้ามาใกล้ชิดกับวัด และพระก็ควรหาทางช่วยเหลือในด้านธรรมแก่ประชาชนต่อไปตามความเหมาะสมด้วย



12. ประชาชนเป็นจำนวนมากที่ยังเชื่อโชคลาง ของขลัง วัตถุมงคล และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ โดยหวังว่าสิ่งเหล่านี้จะบันดาลความโชคดี ความร่ำรวย ความสำเร็จแก่เขาได้ ทำให้ประชาชนขาดการพึ่งตนเอง ไม่พัฒนา พระพุทธศาสนาควรทำหน้าที่เป็นยารักษาโรคเหล่านี้ โดยการไม่ไปดุดึง ตำหนักการกระทำเหล่านั้น แต่ควรใช้หลักธรรมในเรื่องเหตุและผล เรื่องการพึ่งตนเอง เรื่องการศึกษา ฝึกฝน พัฒนา และการครองชีวิตอย่างไม่ประมาทมาใช้ในการเผยแผ่ โดยให้เครื่องราง ของขลัง สิ่งศักดิ์สิทธิ์ วัตถุมงคล เป็นเครื่องปิดช่องความประหวั่นใจ จักทำให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้ผลดียิ่งขึ้น

13. ศาสนาพุทธเป็นของคู่กับชุมชน วัดก็ครบทุกตำบล และจะเป็นศูนย์รวมของประชาชนในแต่ละตำบล หากจะจัดการบริหารวัดให้เป็นศูนย์กลางการพัฒนาชุมชน ที่พัฒนาทั้งจิตใจและคุณภาพชีวิตในด้านอื่นๆ จะทำให้ความสัมพันธ์ของประชาชนกับพระพุทธศาสนาเจริญอย่างยั่งยืน โดยที่พระสงฆ์จะให้ธรรมทานแก่ประชาชน ส่วนประชาชนจะให้อำมิสทานแก่พระสงฆ์ นับเป็นการเกื้อกูลกันอย่างถูกต้องเพื่อการมีพลังอยู่ในสังคมต่อไป

14. การจัดการบริหารวัดเพื่อเป็นศูนย์กลางการพัฒนาชุมชน จำเป็นต้องจัดให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการเป็นเจ้าของกิจกรรมของวัด ร่วมบริหารวัดตามหลักการของพระพุทธศาสนาด้วย จึงสมควรปรับปรุงการบริหารวัดให้เป็นองค์การบริหารวัด ถึงแม้ว่าแต่ละวัดจะเป็นนิติบุคคลอยู่แล้วก็ตาม แต่การมีองค์กรร่วมบริหารวัด เสนอความคิดและให้เจ้าอาวาสตัดสินใจในดำเนินการ ประชาชนก็จะร่วมดำเนินการอย่างเต็มที่ เต็มใจ พุทธศาสนาย่อมเจริญยิ่งขึ้น

15. กรมการศาสนา และกระทรวงศึกษาธิการ ย่อมมีเจตนาที่ดีในการรักษาและพัฒนาพระพุทธศาสนา ดังนั้น เจ้าอาวาสและพระภิกษุควรศึกษางานโครงการของทางราชการ เพื่อประสานการดำเนินงาน ให้เกิดการพัฒนาพระพุทธศาสนายิ่งขึ้น

16. วัดทุกวัดควรได้ดำเนินการรักษาและฟื้นฟูธรรมชาติ เช่น ร่วมจัดโครงการป่าชุมชน โครงการอุทยานการศึกษา เป็นต้น จะได้ทั้งการส่งเสริมการปลูกต้นไม้ และการใช้ต้นไม้เป็นเครื่องมือในการเผยแผ่ธรรมต่อไปด้วย

17. มหาเถรสมาคมเป็นองค์กรสูงสุด ซึ่งเจ้าอาวาสและพระสงฆ์จะต้องศึกษา ส่งเสริม สนับสนุน ประสานงานเพื่อการเผยแผ่ธรรม และพัฒนาพระพุทธศาสนาจะได้ตรงตามนโยบาย ถูกทิศทาง แก้ไขสถานการณ์และเหมาะสมกับโอกาส ย่อมเป็นพลังส่งเสริมการพัฒนายิ่งขึ้น

18. หลักการบริการ การดำเนินงานต่างๆ ควรมีการวางแผนระยะสั้น ระยะยาว เพื่อการปฏิบัติพัฒนาวัด และควรให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมอย่างสม่ำเสมอ หลักการเหล่านี้พระสงฆ์สามารถค้นคว้าให้เกิดความรู้ได้ซึ่งจักต้องยึดหลักการ การฝึกฝน การพัฒนา การไม่ประมาท และหลักการพึ่งตัวเองเป็นสำคัญ จึงจะบังเกิดผลดี

19. สงฆ์ควรมีความสมถะ มีความเป็นอยู่อย่างง่าย ไม่หวังลาภสักการะ มุ่งศึกษา ปฏิบัติธรรม และเผยแผ่ธรรมแก่ประชาชน ดังนั้น กิจกรรมที่วัดต่างๆ ดำเนินอยู่ขณะนี้จึงจำเป็นต้องมีการทบทวน สังคายนา เพื่อการพัฒนาที่มั่นคงยั่งยืนของพระพุทธศาสนาต่อไป

20. ปัจจุบันจำนวนพระสงฆ์มีมาก ยิ่งในฤดูพรรษายิ่งมีจำนวนมากขึ้นกว่าปกติหลายเท่า ดังนั้น จำเป็นต้องมีการปกครองพระบวชใหม่โดยให้พระที่ประพฤติดีแล้วดูแลปกครองอบรมพระบวชใหม่เป็นกลุ่ม ๆ จะช่วยส่งเสริมพระวินัย และการศึกษาของสงฆ์ได้ดีขึ้น ทำให้เกิดการพัฒนาสงฆ์ พัฒนาวัด พัฒนabatบาทหน้าที่ของสงฆ์ จนเกิดประโยชน์ต่อประชาชนและประเทศชาติอย่างแท้จริง



สรุปได้ว่า การบริหารวัดในสังคมไทยนั้นเป็นกระบวนการบริหารจัดการทรัพยากร เงิน คน วัสดุ แผนงาน ภายในวัด หรือการปกครอง ดูแล รักษาหมู่คณะ ทั้งบรรพชิต และคฤหัสถ์ที่มีอยู่หรือพำนักอยู่ในวัด และทั้งการจัดกิจการของวัดเพื่อให้งานต่างๆ มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย โดยใช้ทั้ง “ศาสตร์” และ “ศิลป์” ในการบริหารงานกิจการงานองค์กรทั้ง 6 คือการปกครอง การศาสนศึกษา การเผยแผ่ การสาธารณสงเคราะห์ การสาธารณูปการ การสาธารณสงเคราะห์ เพื่อให้บรรลุไปตามเป้าหมายวัตถุประสงค์ที่ได้วางไว้โดยมีเจ้าอาวาสและคณะสงฆ์ช่วยกันบริหารจัดการตามความเหมาะสมตีม

แนวทางการพัฒนาวัดที่เหมาะสมกับสังคมไทย

ผู้เขียนบทความได้ทำการสรุปและสังเคราะห์แนวคิดเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาวัดที่เหมาะสมกับสังคมไทยได้ดังนี้

การพัฒนาวัดจะเริ่มขึ้นและสำเร็จลุล่วงไปได้นั้น เจ้าอาวาสจะต้องเป็นผู้ประสานที่สำคัญจึงควรจะศึกษาสภาพแวดล้อมและองค์ประกอบต่างๆ ของวัดให้ได้ข้อมูลเป็นพื้นฐานไว้ก่อน (พระธรรมวรนายก (โอภาส นิรุติเมธี), 2546) ได้แก่

1. สงฆ์ คือ พระภิกษุ สามเณรภายในวัดควรจะได้ศึกษาประวัติความเป็นมาอุปนิสัย ใจคอ ความรู้ความสามารถของพระภิกษุ สามเณรแต่ละรูป เพื่อความสะดวกในการปกครอง และการขอความร่วมมือในการมอบหมายงานต่างๆ

2. สมณธรรม คือ การทำกิจวัตรและการศึกษาพระธรรมวินัย ควรจะได้จัดการและส่งเสริมให้พระภิกษุ สามเณรภายในวัดได้ศึกษาพระธรรมวินัย ตลอดจนความรู้ในสาขาวิชาการต่างๆ ซึ่งถือว่าเป็นกิจวัตรที่สงฆ์พึงปฏิบัติตามแนวทางของพระพุทธบัญญัติ ควรจะได้มีการจัดระเบียบและดูแล ให้สงฆ์พึงปฏิบัติตามแนวทางพระพุทธบัญญัติในกิจวัตรนั้นๆ อย่างครบถ้วน

3. สวัสดิการ คือ ปัจจัยอำนวยความสะดวก ควรจะได้รับการสอดส่องดูแลสภาพความเป็นอยู่ของสงฆ์ภายในวัดให้พอเหมาะกับสมณเพศ

4. เสนาสนะ คือ ที่อยู่อาศัย ควรสำรวจดูว่าพอเพียงหรือไม่ สิ่งใดต้องบูรณะ สิ่งใด ควรสร้างเพิ่มเติมและควรจัดให้เป็นหมวดหมู่ เพื่อความเป็นระเบียบสวยงาม

5. สมบัติของวัด หมายถึง ทรัพย์สินต่างๆ ที่เป็นสังฆารัมภ์และอสังฆารัมภ์ เงินและหนี้สิน (ถ้ามี) วัสดุอุปกรณ์ เช่น เครื่องพิมพ์ดีด เครื่องขยายเสียง ภาชนะเครื่องใช้ต่างๆ เช่น จาน ช้อน รวมถึงอาคาร เสนาสนะ พระพุทธรูป โบราณวัตถุ (ถ้ามี) ฯลฯ สิ่งของเหล่านี้ควรสำรวจและจัดทำบัญชีหรือทะเบียนไว้ให้ละเอียด เพื่อความสะดวกในการบำรุงรักษา

6. สังฆาธิการ คือ การประสานงานกับเจ้าคณะระดับต่างๆอาจมอบหมายพระสงฆ์ รูปใดรูปหนึ่งที่มีความรู้ทางงานสารบรรณ ทำหน้าที่เป็นเลขานุการ หรือทำงานสารบรรณของวัดก็จะสะดวกยิ่งขึ้น

7. สัปบุรุษ คือ ชาวบ้านผู้มีศรัทธาช่วยเหลือบำรุงวัด ศิษย์วัดและแม่ชี ควรจะได้ศึกษาประวัติความเป็นมา เช่นเดียวกับการศึกษาพระสงฆ์ภายในวัด เพื่อความสะดวกในการปกครอง การขอความร่วมมือ และการดำเนินการด้านกิจกรรมต่างๆ ของวัด ได้ตรงตามความต้องการของชุมชน

8. สาธารณสงเคราะห์ คือ การบำเพ็ญประโยชน์ต่อชุมชน ซึ่งได้แก่ การจัดอาคารสถานที่เพื่อบริการแก่พระภิกษุ สามเณร และประชาชน เช่น ห้องสมุด ตู้ยา ศาลาพักผ่อน บ่อน้ำ รวมถึงกิจกรรมต่างๆ เช่น การแสดงธรรม การตั้งศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ การตั้งศูนย์ฝึกอาชีพ ฯลฯ ควรสำรวจว่าสิ่ง



ใดวัดได้ดำเนินการอยู่แล้ว สิ่งใดควรจะบริการขึ้นอีก เพื่อความเหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของชุมชน

นอกจากนี้ยังมีหลักการบริหารวัดสมัยใหม่ คือ 1) การสร้างค่านิยม การสร้างฉันทะให้เกิดทั้งแก่ผู้บริหารเองด้วยและผู้ที่อยู่ในโครงสร้างการบริหารนั้นด้วยเพื่อให้เกิดแนวคิดและการประพฤติปฏิบัติเป็นไปในแนวทางระบบ แบบแผนที่ได้วางไว้ เพื่อการบริหารวัดจะเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลอย่างสูงสุด 2) จัดโครงสร้าง การสร้างรูปแบบระบบการบริหารให้เหมาะสมเป็นไปตามเป้าหมาย หรือจุดประสงค์ที่ได้วางไว้ โครงสร้างจึงถือว่าเป็นส่วนสำคัญอีกส่วนหนึ่งในการสร้างความสำเร็จให้แก่การบริหารวัดของท่าน 3) จัดระบบงาน การรักการบริหารต่างๆ ที่อยู่ภายในวัดให้เป็นไปอย่างมีระบบและเป็นระเบียบเพื่อไม่ให้เกิดความสับสนในการดำเนินงานและเป็นการง่ายแก่การตรวจสอบ 4) จัดกิจกรรม การสร้างรูปแบบในเชิงปฏิบัติให้สอดคล้องกับการบริหารงานเพื่อให้การบริหารงานเป็นไปในด้านทฤษฎีและการปฏิบัติ 5) บุคลากร บุคคลผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการบริหารงานไม่ว่าจะเป็นผู้บริหารหรือผู้อยู่อาศัยในวัดนั้นๆ การเลือกบุคคลให้เหมาะสมกับความรู้ความสามารถเป็นสิ่งที่ควรตระหนักอย่างยิ่ง เพราะการบริหารงานของท่านจะสำเร็จหรือไม่ ส่วนนี้นับว่าเป็นส่วนสำคัญ ดังนั้นจึงควรเลือกใช้บุคคลให้เหมาะสม 6) เสริมทักษะ ได้แก่ การสร้างความรู้เพิ่มเติมแก่บุคลากรที่มีอยู่ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เพื่อให้การบริหารงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพเช่นกัน 7) กลยุทธ์ ได้แก่ วิธีการหรือกลวิธีที่ท่านเลือกใช้ในการบริหารนั้น ระบบ รูปแบบ ต้องเหมาะสมกับปัจจัยต่างๆ ที่กล่าวมาแล้ว (สำนักพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2546)

แนวทางการพัฒนาวัดของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ (2554) ได้กำหนดกรอบการพัฒนาวัดไว้ 6 หมวด ดังนี้

หมวดที่ 1 การสาธารณูปการ การดำเนินการปรับปรุงพัฒนาวัดในด้านการสาธารณูปการ มีแนวทางการดำเนินการ ดังนี้

1.1 บริเวณวัด ภายในบริเวณวัด มีสิ่งต่างๆ ที่จำเป็นเหมาะสม ส่งเสริมสภาพความเป็นร่มเย็นสถานโดยดำเนินการในสิ่งต่างๆ ดังเช่น 1) ป้ายชื่อวัด ตั้งอยู่ในที่ที่เหมาะสม มีขนาดที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ มีความสวยงาม 2) แผนผัง ติดตั้งไว้ในที่เปิดเผย เห็นได้ชัดเจน แสดงอาณาเขตและรายละเอียดสถานที่ต่างๆ ภายในวัดชัดเจน 3) ป้ายแผ่นแพร่กิจกรรมต่างๆ ของวัด แสดงหรือเผยแพร่การดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของวัด 4) ป้ายประวัติโดยย่อ เพื่อแสดงประวัติวัดเผยแพร่แก่บุคคลทั่วไป 5) ป้ายนิเทศข้อมูล เพื่อแสดงจำนวนสถิติข้อมูลต่างๆ ของวัด 6) ป้ายคติธรรม พุทธภาษิต เพื่อเผยแพร่คติธรรมหรือพุทธภาษิต เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้หรือออกคติธรรมสอนใจแก่บุคคลที่เข้ามาในวัด 7) มุมหนังสือเพื่อส่งเสริมการอ่าน เพื่อเป็นช่องทางในการเรียนรู้แก่บุคคลทั่วไปที่สนใจ

1.2 การปรับปรุง พัฒนา ดูแลรักษาสสิ่งแวดล้อมและภูมิทัศน์ภายในวัด 1) บริเวณวัดสงบร่มรื่น 2) มีการจัดบริเวณวัด สถานที่ เป็นระเบียบ 3) มีภาชนะรองรับขยะมูลฝอย 4) มีบริเวณปลูกดอกไม้ ไม้ประดับเพื่อความร่มรื่น สวยงาม 5) มีการจัดพื้นที่สำหรับนั่งพักผ่อน

1.3 ความสะอาด/มั่นคงแข็งแรงของอาคารเสนาสนะต่างๆ 1) ความสะอาดของอาคารเสนาสนะและภายในบริเวณวัด 2) ความมั่นคงแข็งแรงของอาคารเสนาสนะมีความมั่นคงปลอดภัยต่อการพำนักอาศัย ใช้ประโยชน์ หรือดำเนินกิจกรรมต่างๆ



1.4 วัดมีสิ่งปลูกสร้าง และอาคารเสนาสนะต่างๆ เพียงพอและเหมาะสมต่อการใช้ประโยชน์สภาพ สะอาด มั่นคงแข็งแรง ประกอบด้วยอุโบสถ กุฏิ ศาลา เมรุ วิหาร ห้องสมุด/พิพิธภัณฑ์ ถนนและทางเท้าภายใน วัด เจดียร์ รั้ววัด/กำแพงวัด

1.5 การบริหารจัดการและดูแลศาสนสมบัติของวัด โดยวัดดำเนินการให้มีเพื่อให้สามารถบริหารจัดการวัดอย่างเป็นระบบ ได้แก่ การจัดทำบัญชีการเงินของวัด การจัดทำทะเบียนทรัพย์สินของวัด การแต่งตั้ง ไวยาวัจกรของวัด และการแต่งตั้งคณะกรรมการวัด

หมวดที่ 2 ด้านการปกครอง การดำเนินการบริหารจัดการด้านการปกครอง มีแนวทางการ ดำเนินการ ดังนี้

2.1 การจัดทำระเบียบปฏิบัติ เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติสำหรับบุคลากรภายในวัด 1) มีระเบียบ ปฏิบัติกิจวัตรพระภิกษุสามเณร 2) มีระเบียบปฏิบัติของศิษย์วัดและผู้อาศัยในวัด 3) มีระเบียบปฏิบัติสำหรับ บุคคลที่เข้ามาร่วมหรือจัดกิจกรรมต่างๆ ภายในวัด

2.2 มีการวางแผนการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ 1) เจ้าอาวาสได้มีการมอบหมายหน้าที่ บุคลากรภายในวัดตามความรู้ความสามารถ 2) จัดทำทะเบียนประวัติพระภิกษุสามเณรและบุคลากรภายในวัด 3) จัดทำประวัติวัดไว้เป็นหลักฐาน 4) จัดทำสมุดเยี่ยม

2.3 การพัฒนาและสวัสดิการ 1) มีการประชุมอบรมพระภิกษุสามเณรและบุคลากรภายในวัด 2) มี การจัดสวัสดิการต่างๆ ให้แก่พระภิกษุสามเณรและบุคลากรภายในวัด 3) มีการประชุมคณะกรรมการวัด สม่าเสมอ 4) มีการวางแผนการดำเนินงานและโครงการพัฒนาวัดอย่างต่อเนื่อง

หมวดที่ 3 ด้านการศาสนศึกษา การดำเนินการด้านการศาสนศึกษา มีแนวทางการดำเนินการ ดังนี้

3.1 การจัดการจัดให้มีเพื่อการศาสนศึกษา 1) จัดการศึกษาพระปริยัติธรรมในวัด 2) จัดสอนธรรม ศึกษาให้แก่นักเรียน นักศึกษา ประชาชน ภายในวัด 3) จัดพระภิกษุไปสอนธรรมศึกษาในสถานศึกษา 4) จัดให้ มีโครงการปฏิบัติธรรมแก่พระภิกษุสามเณรและบุคลากรภายในวัด 5) จัดห้องสมุดทางพระพุทธศาสนาในวัด

3.2 การส่งเสริมการศาสนศึกษา 1) ส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรศึกษาพระปริยัติธรรม 2) ส่งเสริม ให้พระภิกษุสามเณรและบุคลากรในวัดศึกษาต่อระดับอุดมศึกษา 3) ส่งเสริมให้ศิษย์วัดได้รับการศึกษาอย่าง ต่อเนื่อง

หมวดที่ 4 ด้านการศึกษาสงเคราะห์ การดำเนินการด้านการศึกษาสงเคราะห์ มีแนวทางการ ดำเนินการ ดังนี้

4.1 การจัดตั้งโรงเรียน ศูนย์อบรม ชมรมต่างๆ ในวัด 1) จัดตั้งโรงเรียนหรือศูนย์อบรมเด็กก่อน เกณฑ์ 2) จัดตั้งศูนย์เรียนรู้ศีลธรรม 3) จัดตั้งศูนย์ฝึกอาชีพ 4) จัดตั้งชมรมต่างๆ เพื่อรวมกลุ่มดำเนินกิจกรรมที่ เป็นประโยชน์ต่อชุมชน

4.2 การส่งเสริมหรือสนับสนุนการศึกษาสงเคราะห์ 1) ส่งเสริม/สนับสนุน ด้านการศึกษาให้กับ โรงเรียนหรือหน่วยงานราชการต่างๆ 2) ส่งเสริม/สนับสนุนประชาชนในการส่งเสริมอาชีพต่างๆ 3) ส่งเสริม/ สนับสนุนกองทุนการศึกษาต่างๆ ให้แก่เด็กยากจนหรือผู้ด้อยโอกาส

หมวดที่ 5 ด้านการเผยแผ่ การดำเนินการด้านการเผยแผ่ มีแนวทางการดำเนินการ ดังนี้

5.1 การจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เนื่องในวัดสำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่น วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา วันเข้าพรรษา เป็นต้น การทำบุญตักบาตร การแสดงธรรมเทศนา การจัดปฏิบัติ ธรรม การเวียนเทียน และการจัดนิทรรศการที่เกี่ยวข้องกับวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา



5.2 การจัดกิจกรรมเนื่องในวันสำคัญของสถาบันพระมหากษัตริย์ เช่น การทำบุญตักบาตร การแสดงธรรมเทศนา การจัดปฏิบัติธรรม การเวียนเทียน และการจัดนิทรรศการที่เกี่ยวกับพระราชกรณียกิจ

5.3 การจัดกิจกรรมเนื่องในวันสำคัญตามประเพณี/ท้องถิ่น เช่น ทำบุญตักบาตร การแสดงธรรมเทศนา ปฏิบัติธรรม กิจกรรมส่งเสริมวัฒนธรรม/ประเพณี และการจัดนิทรรศการเผยแพร่ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับวันสำคัญทางประเพณี/ท้องถิ่น เป็นต้น

5.4 การทำหน้าที่อบรมส่งเสริมศีลธรรมของพระภิกษุสามเณร เช่น ในโรงเรียน หน่วยงานราชการ หน่วยงานเอกชน หรือประชาชนตามหมู่บ้านต่างๆ เป็นต้น

5.5 บุคลากรของวัดทำหน้าที่เผยแพร่พระพุทธศาสนา เช่น เป็นพระธรรมทูต พระวิปัสสนาจารย์ พระจริยานิเทศ เป็นต้น

5.6 มีการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารทางพระพุทธศาสนา เช่น วิทยูทูบ การแจกหนังสือธรรมะ ซีดีธรรมะ หอกระจายข่าว เป็นต้น

5.7 ภายในวัดมีมุมเรียนรู้พระพุทธศาสนา เช่น มุมหนังสือ/ห้องสมุด ป้ายพุทธศาสนาสุภาพ

5.8 มีการจัดโครงการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่เยาวชนประชาชนทั่วไป เช่น โครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน บวชนกขัมมจาริณี ค่ายคุณธรรม เป็นต้น

หมวดที่ 6 ด้านการสาธารณสงเคราะห์ การดำเนินการด้านการสาธารณสงเคราะห์ มีแนวทางการดำเนินการ ดังนี้

6.1 การให้ความช่วยเหลือ/สงเคราะห์ด้านต่างๆ แก่ประชาชน เช่น การสงเคราะห์ผู้ยากไร้ การช่วยเหลือผู้ประสบภัยต่างๆ การระงับข้อพิพาท/ข้อขัดแย้งของชาวบ้าน และการดำเนินการด้านการสาธารณสงเคราะห์อื่นๆ

6.2 การมีส่วนร่วม/สนับสนุน ด้านการสาธารณสงเคราะห์ 1) การอำนวยความสะดวกในการให้ใช้สถานที่ของวัดจัดกิจกรรมต่างๆ 2) การจัดตั้งมูลนิธิ/กองทุนเพื่อการกุศล 3) การมีส่วนร่วมในการส่งเสริมอาชีพของประชาชน 4) การให้ความร่วมมือกับทางราชการเพื่อเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารต่างๆ

6.3 การสร้างเครือข่าย/แนวร่วม/อาสาสมัคร/จิตอาสา เพื่อดำเนินกิจกรรมต่างๆ 1) วัดสร้างเครือข่ายการดำเนินงานด้านสาธารณะกับองค์กรต่างๆ 2) วัดส่งเสริม/สนับสนุน ให้มีจิตอาสา เพื่อเผยแพร่พระพุทธศาสนา 3) วัดจัดให้มีอาสาสมัคร/แนวร่วมในการสอดส่อง ดูแล และพิทักษ์พระพุทธศาสนา

6.4 การมีส่วนร่วมของประชาชน/ส่วนราชการ 1) วัดเป็นศูนย์กลางการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน 2) ส่วนราชการให้ความร่วมมือและมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ

สรุปได้ว่า การพัฒนาวัดนั้นควรเริ่มจากการพัฒนาขั้นพื้นฐานและควรส่งเสริมให้วัดเกิดกระบวนการเรียนรู้ในการพัฒนาตนเองไปสู่คุณภาพและความสำเร็จอย่างต่อเนื่อง เกิดการยอมรับจากสังคม โดยบูรณาการการทำงานกับทุกภาคส่วนเพิ่มประสิทธิภาพและความคุ้มค่าในการพัฒนาวัดในยุคโลกการเปลี่ยนแปลงฉับพลันได้อย่างเหมาะสม

หลักพุทธธรรมสำหรับการบริหารจัดการวัด

การบริหารจัดการวัดนั้นให้มีประสิทธิภาพนั้นมีปัจจัยสำคัญคือการนำหลักพุทธธรรมมามีส่วนร่วมในการบริหารวัดเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลในโลกปัจจุบันมากยิ่งขึ้น ซึ่งผลการศึกษาพบว่าผู้มีให้กล่าวถึงหลักพุทธธรรมสำหรับการบริหารจัดการวัดยุคปัจจุบันไว้ 2 หลักพุทธธรรม ได้แก่



1. หลักอภิปไตย 3 (อง.ตัก.(ไทย) 20/479/187) ในการสั่งการแต่ละครั้งของพระพุทธเจ้าเป็นที่ยอมรับได้ง่ายเพราะไม่ใช้วิธีเผด็จการ แต่ทรงใช้วิธีการแสดงธรรมเป็นโดยดั่งที่พระพุทธเจ้าทรงกล่าวถึงหลักการทำความดี ซึ่งเป็นหลักที่นำมาบูรณาการกับการบริหารวัดไว้เป็นอย่างดี เรียกว่า อภิปไตย 3 ประการ ดังนี้ 1) อัตตอภิปไตย การทำความดีเพราะยึดผลประโยชน์หรือความพอใจของตนเป็นที่ตั้ง 2) โลกาธิปไตย การทำความดีเพราะต้องการให้ชาวโลกยกย่อง บันทึก ยึดทัศนคติหรือค่านิยมจากคนอื่นเป็นที่ตั้ง 3) ธรรมอภิปไตย การทำความดีเพื่อความดี ทำหน้าที่เพื่อหน้าที่ นั่นคือยึดธรรม คือหน้าที่เป็นสำคัญ โดยเป็นการนำพุทธวิธีการบริหารยึดหลักธรรมอภิปไตยเป็นสำคัญด้วยเหตุผลที่ว่า ผู้บริหารเองก็ต้องประพฤติธรรมและใช้หลักธรรมเป็นหลักในการบริหาร พุทธวิธีบริหารจึงไม่เป็นทั้งเป็นอัตตอภิปไตยและโลกาธิปไตยผู้บริหารที่เป็นอัตตอภิปไตยก็มักจะคำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนตนหรือความพอใจของตนเองเป็นที่ตั้งโดยยึดคิดว่าถูกต้องคือถูกใจข้าพเจ้า ผู้บริหารประเภทนี้มักลงท้ายด้วยการเป็นเผด็จการ ส่วนผู้บริหารที่เป็นโลกาธิปไตยก็พยายามเอาใจทุกคนเพื่อให้ตนเองอยู่ในตำแหน่งต่อไปได้ เขาพยายามทำให้ถูกใจทุกคนซึ่งก็เป็นเรื่องที่เป็นไปไม่ได้ ผู้บริหารประเภทนี้ก็มีปัญหา เมื่อมีปัญหาขัดแย้งเกิดขึ้นภายในองค์กรก็พยายามลอยตัวหนีปัญหา เหตุฉะนั้นผู้บริหารที่ดีต้องเป็นธรรมอภิปไตย เขายึดถือคิดว่าถูกต้องไม่จำเป็นต้องถูกใจข้าพเจ้าหรือต้องถูกใจทุกคน เขากล้าตาคิดในสิ่งที่ไม่ถูกต้องชอบธรรมโดยไม่พยายามลอยตัวหนีปัญหา เขายึดถือว่าอำนาจหน้าที่มาพร้อมกับความรับผิดชอบ เขายอมเสียสละประโยชน์ส่วนตนประโยชน์สุขที่ยิ่งใหญ่กว่านั้นคือประโยชน์สุขส่วนรวม (พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2549)

2. หลักอภิธานียธรรม 7 (อง.สทตท.(ไทย) 23/10/18) มีคุณธรรมที่นักบริหารพึงมีคืออภิธานียธรรม 7 ของกษัตริย์วัชชี หรือวัชชีอภิธานียธรรม 7 ธรรมอันไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม เป็นไปเพื่อความเจริญฝ่ายเดียว สำหรับหมู่ชนหรือผู้บริหารบ้านเมือง ประกอบด้วย 1) หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์ 2) พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม พร้อมเพรียงกันทำกิจที่พึงทำ ข้อนี้แปลอีกอย่างหนึ่งว่า : พร้อมเพรียงกันลุกขึ้นป้องกันบ้านเมือง พร้อมเพรียงกันทำกิจทั้งหลาย 3) ไม่บัญญัติสิ่งที่มีได้บัญญัติไว้ (อันขัดต่อหลักการเดิม) ไม่ล้มล้างสิ่งที่บัญญัติไว้ (ตามหลักการเดิม) ถือปฏิบัติมั่นตามวัชชีธรรม (หลักการ) ตามที่วางไว้เดิม 4) ท่านเหล่าใดเป็นผู้ใหญ่ในชนชาววัชชี เคารพนับถือท่านเหล่านั้น เห็นถ้อยคำของท่านว่าเป็นสิ่งอันควรรับฟัง 5) บรรดาภคบุตรภคภรรยาทั้งหลาย ให้อยู่ดีโดยมิถูกข่มเหง หรืออดคร่ำครวญใจ 6) เคารพสักการะบูชาเจดีย์ (ปูชนียสถานและปูชนียวัตถุ ตลอดจนอนุสาวรีย์ต่างๆ) ของวัชชี (ประจำชาติ) ทั้งหลาย ทั้งภายในและภายนอก ไม่ปล่อยให้ธรรมิกพลีที่เคยให้เคยทำแก่เจดีย์เหล่านั้นเสื่อมทรามไป 7) จัดให้ความอารักขา ค้ำครองป้องกัน อันชอบธรรม แก่พระอรหันต์ทั้งหลาย (ในที่นี้กินความกว้าง หมายถึงบรรพชิตผู้ดำรงธรรมเป็นหลักใจของประชาชนทั่วไป) ตั้งใจว่าขอพระอรหันต์ทั้งหลายที่ยังมีได้มา พึงมาสู่แคว้นแคว้น ที่มาแล้วพึงอยู่ในแคว้นแคว้นโดยผาสุก ซึ่งสรุปได้ว่า หลักอภิธานียธรรม 7 ประการนี้ พระพุทธเจ้าตรัสแสดงแก่เจ้าวัชชีทั้งหลาย ผู้ปกครองรัฐโดยระบอบสามัคคีธรรม ซึ่งรัฐคู่อริยอมรับว่า เมื่อชาววัชชียังปฏิบัติตามหลักธรรมนี้จะเอาชนะด้วยการรบไม่ได้ นอกจากจะใช้การเกลี้ยกล่อมหรือยุแยงให้แตกสามัคคี (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2546) สอดคล้องกับที่นครินทร์ แก้วโชติรุ่ง (2556) ได้วิจัยเรื่อง รูปแบบและหลักการของการปกครองในพระไตรปิฎก พบว่า 1) รูปแบบของการปกครองทางการเมืองมี 2 รูปแบบ ได้แก่ การปกครองแบบราชาธิปไตย ซึ่งผู้มีอำนาจสิทธิ์ขาดแต่เพียงผู้เดียวในการปกครองรูปแบบนี้คือพระราชา และการปกครองแบบสามัคคีธรรม ซึ่งอำนาจอยู่ในมือของชนชั้นสูงและมีลักษณะใกล้เคียงกับรูปแบบการปกครองแบบอภิชนาธิปไตยในปรัชญากรีก ส่วนรูปแบบการปกครองในพระพุทธศาสนานั้นมีพัฒนาการโดยเริ่มต้นจากพระพุทธเจ้าทรง



ปกครองคณะสงฆ์ในฐานะธรรมราชา จนกระทั่งพระพุทธองค์ได้ทรงมอบให้สงฆ์เป็นใหญ่ในการปกครอง จึงเป็นรูปแบบการปกครองเฉพาะตน 2) หลักการของการปกครองแบบราชาธิปไตย ได้แก่ หลักธรรมต่างๆ ซึ่งพระพุทธเจ้าตรัสแสดงไว้จำนวนมากเพื่อเป็นเครื่องเหนี่ยวรั้งในการใช้อำนาจของผู้ปกครอง เนื่องจากผู้ปกครองแบบราชาธิปไตยมีอำนาจสิทธิ์ขาดแต่เพียงผู้เดียว และหลักการของการปกครองแบบสามัคคีธรรมมีหลักการปกครองที่สำคัญ คือ อปรีหานิยธรรม ซึ่งเป็นหลักธรรมเพื่อสร้างความสามัคคี และหลักธรรมอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับผู้ปกครอง ส่วนหลักการของการปกครองของคณะสงฆ์นั้นมีพระธรรมวินัยเป็นหลักการปกครองที่สำคัญ ซึ่งคณะสงฆ์จะต้องดำเนินกิจกรรมต่างๆ ให้สำเร็จเรียบร้อยด้วยดีภายใต้กรอบแห่งพระธรรมวินัย

สรุปได้ว่า หลักพุทธธรรมสำหรับการบริหารจัดการวัด 2 ประการ คือ หลักอธิปไตย 3 และหลักอปรีหานิยธรรม 7 เป็นหลักพุทธธรรมที่มีความสำคัญในการบูรณาการกับการบริหารจัดการวัดในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

การบริหารจัดการวัดในสังคมยุค VUCA WORLD

ผู้เขียนสรุปการบริหารจัดการวัดในสังคมยุค VUCA WORLD จากการที่ได้นำเสนอเนื้อหาตามที่กล่าวมาเบื้องต้น โดยมีแนวทางการบริหารจัดการวัดในสังคมยุค VUCA WORLD สรุปได้ดังนี้

1. การบริหารจัดการวัดในสังคมยุค VUCA WORLD ตามหลัก 6 หมวด ได้แก่ หมวดที่ 1 การสาธารณูปการ 1) บริเวณวัด ภายในบริเวณวัด มีสิ่งต่างๆ ที่จำเป็นเหมาะสม ส่งเสริมสภาพความเป็นปรกติสถานโดยดำเนินการในสิ่งต่างๆ 2) การปรับปรุง พัฒนา ดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมและภูมิทัศน์ภายในวัด 3) ความสะอาด/มั่นคงแข็งแรงของอาคารเสนาสนะ 4) วัดมีสิ่งปลูกสร้าง และอาคารเสนาสนะเพียงพอและเหมาะสม 5) การบริหารจัดการและดูแลศาสนสมบัติของวัด หมวดที่ 2 ด้านการปกครอง 1) การจัดทำระเบียบปฏิบัติ 2) มีการวางแผนการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ 3) การพัฒนาและสวัสดิการ หมวดที่ 3 ด้านการศาสนศึกษา 1) การจัดการจัดให้มีเพื่อการศาสนศึกษา 2) การส่งเสริมการศาสนศึกษา หมวดที่ 4 ด้านการศึกษา สงเคราะห์ 1) การจัดตั้งโรงเรียนศูนย์อบรมชมรมต่างๆ ในวัด 2) การส่งเสริมหรือสนับสนุนการศึกษา สงเคราะห์ หมวดที่ 5 ด้านการเผยแผ่ 1) การจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เนื่องในวัดสำคัญทางพระพุทธศาสนา 2) การจัดกิจกรรมเนื่องในวันสำคัญของสถาบันพระมหากษัตริย์ 3) การจัดกิจกรรมเนื่องในวันสำคัญตามประเพณี/ท้องถิ่น 4) การทำหน้าที่อบรมส่งเสริมศีลธรรมของพระภิกษุสามเณร 5) บุคลากรของวัดทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา 6) มีการเผยแผ่ข้อมูลข่าวสารทางพระพุทธศาสนา 7) ภายในวัดมีมุมเรียนรู้พระพุทธศาสนา 8) มีการจัดโครงการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม และหมวดที่ 6 ด้านการสาธารณสงเคราะห์ 1) การให้ความช่วยเหลือสงเคราะห์ 2) การมีส่วนร่วมด้านการสาธารณสงเคราะห์ 3) การสร้างเครือข่าย 4) การมีส่วนร่วม

2. การบริหารจัดการวัดในสังคมยุค VUCA WORLD ตามหลักการบริหารวัดสมัยใหม่ 7 ประการ คือ 1) การสร้างค่านิยม 2) การจัดโครงสร้าง 3) การจัดระบบงาน 4) การจัดกิจกรรม 5) บุคลากร 6) การเสริมทักษะ และ 7) กลยุทธ์

3. การบริหารจัดการวัดในสังคมยุค VUCA WORLD โดยการปรับตัวของวัดเพื่อให้สามารถอยู่รอดในสังคมโลกยุค VUCA ประกอบด้วยหลักการบริหารจัดการวัด 6 ประการ คือ 1) การบริหารจัดการวัดที่มีความคล่องตัวทางธุรกิจ เป็นวัดที่มีความพร้อมในการปรับตัวอย่างรวดเร็ว สามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงได้อย่างทันเวลา มีผู้นำที่เป็นเจ้าอาวาส หรือพระสงฆ์ฆาติการที่มีความรู้ความสามารถ มีเครือข่ายข้อมูลที่ดี



กว้างขวาง ทำให้ได้รับทราบข้อมูลจากหลายแหล่ง พร้อมทั้งสามารถนำข้อมูลมาตรวจสอบวิเคราะห์ได้รวดเร็ว และปรับตัวได้ทันเวลา 2) การบริหารจัดการวัดด้วยการวางแผนกำลังคนเชิงกลยุทธ์ เป็นวัดที่มีการวางแผน ยุทธศาสตร์เกี่ยวกับการใช้พระสงฆ์ ประชาชน และชุมชน โดยวัดต้องรู้ว่ามีบุคลากรในวัดที่มีศักยภาพมากแค่ไหนก่อนจะทำแผนยุทธศาสตร์ เพื่อจะได้รู้จุดแข็งจุดอ่อนของวัดในการใช้ทรัพยากรบุคคล ควรต้องสำรวจว่า วัดยังขาดบุคลากรที่มีความสามารถและเก่งด้านใด เพื่อจะได้แสวงหามาเพิ่มเติม และพัฒนาบุคลากรที่มี ศักยภาพในวัดให้มีความสามารถสูงขึ้น 3) การบริหารจัดการวัดด้วยการเตรียมความพร้อม เป็นวัดที่มีการ เตรียมความพร้อมของตลอดเวลา โดยเฉพาะอย่างยิ่งความพร้อมด้านบุคลากรในวัดที่มีความสามารถเป็น อันดับแรก 4) การบริหารจัดการวัดด้วยการรวบรวมและการใช้ข้อมูล เป็นวัดที่มีการประมวลข้อมูลและใช้ ข้อมูลประกอบการวางแผนและตัดสินใจในการบริหารวัด ดังนั้น วัดจึงต้องมีความพร้อมในระบบการรวบรวม จัดเก็บและประมวลผลข้อมูล 5) การบริหารจัดการวัดด้วยความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ เป็นองค์กรแห่ง การเรียนรู้ โดยที่คนในวัดแสวงหาความรู้ทั้งงานวิชาการ งานวิจัย งานนวัตกรรม งานพัฒนาคุณภาพ งาน พัฒนาศักยภาพบุคลากร รวมทั้งภาษาอังกฤษเพื่อพัฒนาตนเอง และพัฒนาศักยภาพของวัดอย่างต่อเนื่อง ตลอดเวลา 6) การบริหารจัดการวัดด้วยการร่วมมือของคนเก่งอย่างยั่งยืน เป็นวัดที่มีทรัพยากรบุคคลที่ ทรงคุณค่าอย่างยั่งยืน คือ มีคนเก่ง มีความสามารถ มีทักษะที่หลากหลายอยู่ในวัดอย่างต่อเนื่อง และร่วมมือ ทำงานตามแผนการบริหาร

4. การบริหารจัดการวัดในสังคมยุค VUCA WORLD ตามหลักพุทธธรรม 2 หลักธรรม คือ 1) การ บริหารจัดการวัดตามหลักอริยสัจ 4 ประกอบด้วย (1) อัตตาสัจ การบริหารจัดการวัดด้วยการยึด ผลประโยชน์ของวัดเป็นที่ตั้ง (2) โลกาธิปไตย การบริหารจัดการวัดด้วยการยึดถือหลักชาวโลกยึดถือเป็นที่ตั้ง (3) ธรรมาสัจ การบริหารจัดการวัดด้วยการยึดถือความดีศีลธรรมเป็นที่ตั้ง 2) การบริหารจัดการวัดตาม หลักอปริหานิยธรรม 7 ประกอบด้วย (1) ควรประชุมกันเป็นประจำ (2) พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียง กันเลิกประชุม พร้อมเพรียงกันทำกิจที่พึงทำ (3) ไม่ตั้งกฎกติกาอันขัดต่อหลักพระธรรมวินัยและกฎหมาย ไม่ ล้มล้างหลักพระธรรมวินัยและกฎหมาย ถือปฏิบัติมั่นตามหลักพระธรรมวินัยและกฎหมาย (4) มีการคบหา บุคคลผู้ที่เป็นใหญ่โดยธรรมในชุมชนและสังคม (5) เคารพและปฏิบัติด้วยการให้เกียรติต่อกันและสวดมนต์โดย ขอบธรรม (6) เคารพบูชาและรักษาปูชนียสถานและปูชนียวัตถุ (7) จัดให้ความอารักขาดูแลป้องกันแก่ผู้ปฏิบัติ ตนตามหลักพุทธธรรมและศีลธรรมอันดีงามของสังคม

5. การบริหารจัดการวัดในสังคมยุค VUCA WORLD ตามหลัก 3ส (สะอาด สวยงาม สงบ) ประกอบด้วย 1) สะอาด การดูแลและการบริหารจัดการวัดที่ดี ไม่สกปรกกรูกร้าง จัดเสนาสนะเป็นระเบียบ เรียบร้อย เป็นที่เกศศรัทธาอุปสาทะแก่ผู้มาพบเห็น ไม่สร้างความขุ่นข้องใจแก่ผู้มาเยือน 2) สวยงาม การบริหาร จัดการวัดที่ดูโปร่ง สบายตาม ไม่รกทึบ หรือมีความสลับซับซ้อน เน้นความเรียบง่ายและประโยชน์ให้สอยสูงสุด 3) สงบ การบริหารจัดการวัดให้เป็นสถานที่ที่สงบจากอบายมุข ไม่มีเสียงอึกทึกครึกโครม ร่มเย็นเป็นสุข ด้วย สภาพแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติ

บทสรุป

การบริหารจัดการวัดในสังคมยุค VUCA WORLD เป็นการพัฒนาวัดให้มีความหมายเป็นที่พักอาศัย ของพระภิกษุสามเณร เป็นที่บวชเรียนศึกษาปฏิบัติธรรม เป็นที่ทำบุญบำเพ็ญกุศลของชาวบ้าน เป็นสถานที่ที่ ชาวบ้านเพื่อความสงบทางกายและใจ และเป็นศูนย์กลางสำหรับทำกิจกรรมทางสังคมร่วมกันของชุมชน สร้าง

ความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับประชาชนในท้องถิ่นให้เกิดขึ้น โดยบริเวณวัดจะต้องสะอาด ร่มรื่น มีการจัดกิจกรรมเพื่อประชาชน มีความพร้อมที่จะให้บริการแก่ประชาชนในท้องถิ่นที่มีความต้องการเข้าวัดเพื่อบำเพ็ญกุศล ศึกษาพระธรรมวินัย และหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา โดยสรุปการบริหารจัดการวัดในสังคมยุค VUCA WORLD ไว้ 5 ประการ ได้แก่ 1) การบริหารจัดการวัดในสังคมยุค VUCA WORLD ตามหลัก 6 หมวด ได้แก่ หมวดที่ 1 การสาธารณูปการ หมวดที่ 2 ด้านการปกครอง หมวดที่ 3 ด้านการศาสนศึกษา หมวดที่ 4 ด้านการศึกษาสงเคราะห์ หมวดที่ 5 ด้านการเผยแผ่ และหมวดที่ 6 ด้านการสาธารณสงเคราะห์ 2) การบริหารจัดการวัดในสังคมยุค VUCA WORLD ตามหลักการบริหารวัดสมัยใหม่ 7 ประการ คือ การสร้างค่านิยม จัดโครงสร้าง จัดระบบงาน จัดกิจกรรม บุคลากร เสริมทักษะ กลยุทธ์ 3) การบริหารจัดการวัดในสังคมยุค VUCA WORLD โดยการปรับตัวของวัดเพื่อให้สามารถอยู่รอดในสังคมโลกยุค VUCA ประกอบด้วยหลักการบริหารจัดการวัด 6 ประการ คือ การบริหารจัดการวัดที่มีความคล่องตัวทางธุรกิจ การบริหารจัดการวัดด้วยการวางแผนกำลังคนเชิงกลยุทธ์ การบริหารจัดการวัดด้วยการเตรียมความพร้อม การบริหารจัดการวัดด้วยการรวบรวมและใช้ข้อมูล การบริหารจัดการวัดด้วยความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ การบริหารจัดการวัดด้วยการร่วมมือของคนเก่งอย่างยั่งยืน 4) การบริหารจัดการวัดในสังคมยุค VUCA WORLD ตามหลักพุทธธรรม 2 หลักธรรม คือ การบริหารจัดการวัดตามหลักอริยปัตถะ 3 2) การบริหารจัดการวัดตามหลักอปรินิยธรรม 7 และ 5) การบริหารจัดการวัดในสังคมยุค VUCA WORLD ตามหลัก 3ส (สะอาด สวย สงบ) ซึ่งผู้เขียนสรุปการบริหารจัดการวัดในสังคมยุค VUCA WORLD จากการศึกษาได้นำเสนอเนื้อหาดังที่กล่าวมาเบื้องต้นสรุปเป็นภาพองค์ความรู้จากการศึกษาได้ดังในภาพที่ 1



ภาพที่ 1 การบริหารจัดการวัดในสังคมยุค VUCA WORLD



เอกสารอ้างอิง

- กรมการศาสนา. (2542). **ความหมายของวัด**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมการศาสนา.
- กรมการศาสนา. (2542). **คู่มือการบริหารจัดการวัดฉบับย่อ**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา.
- กรมการศาสนา. (2544). **วัดพัฒนา 44**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา.
- คะเนิงนิตย์ จันทบุตร และสุบรรณ จันทบุตร. (2545). **หลักการบริหารและการจัดการวัดในยุคโลกาภิวัตน์**. กรุงเทพมหานคร: พริกหวานกราฟฟิค.
- คะเนิงนิตย์ จันทบุตร. (2532). **สถานะและบทบาทของพระพุทธศาสนาในประเทศไทย**. กรุงเทพมหานคร: ภาพพิมพ์.
- นครินทร์ แก้วโชติรุ่ง. (2556). **รูปแบบและหลักการของการปกครองในพระไตรปิฎก**. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระครูวิสุทธิธานันท์คุณ (สุรศักดิ์ วิสุทธิจาโร). (2557). **การบริหารจัดการวัดเพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา**. ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2549). **พุทธวิธีบริหาร**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมวรนายก (โอภาส นิรุตติเมธี). (2546). **ธรรมปรัทัศน์ 46**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). (2546). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 12. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระราชวรมนี (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). (2530). **บทบาทของพระสงฆ์ในสังคมไทยปัจจุบัน**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ยุพิน ชัยราชา. (2561). **ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการและภาวะผู้นำเพื่อการดำรงอยู่ของสถานศึกษา สังกัดมูลนิธิแห่งสภาคริสตจักรในประเทศไทย**. ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต. มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.
- วิชัย วงษ์ใหญ่ และมารุต พัฒนา. (2562). **การเรียนรู้โลก VUCA สู่ Social Quotient**. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ผู้นำนวัตกรรมหลักสูตรและการเรียนรู้.
- ศศิมา สุขสว่าง. (2560). **VUCA World ความท้าทายสำหรับผู้นำยุคใหม่**. แหล่งที่มา <https://www.sasimasuk.com/16768188/vuca-world-ความท้าทายสำหรับผู้นำยุคใหม่> สืบค้นเมื่อ 24 ก.พ. 2566.
- สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2545). **กฎหมายเถรสมาคม**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2550). **วัดพัฒนา 50**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2554). **คู่มือการพัฒนาวัดสู่ความเป็นมาตรฐาน**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.



สำนักพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2546). **วัดพัฒนา 46**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนา.
hrnote.asia. (2021). **VUCA ในโลกการทำงานสมัยใหม่: 4 เทคนิครับมือความไม่แน่นอนสำหรับผู้ในยุคใหม่**. แหล่งที่มา <https://th.hrnote.asia/orgdevelopment/vuca-for-leader-in-future-work-03032021/> สืบค้นเมื่อ 25 ก.พ. 2566.